

LA SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA (SCG), UNA HISTÒRIA QUE COMENÇA EL 1935

Enric Bertran, Montserrat Cuxart i Enric Mendizábal

La SCG va ser fundada el 1935, a l'empara de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), al fil de la renovació metodològica dels estudis geogràfics catalans iniciada els anys vint i amb la intenció de contribuir a donar a la geografia la dimensió científica de què gaudia arreu del món. Aquest interès s'expressà formalment, el novembre d'aquell any, en una crida en què es convidava «a tots els qui arreu de les terres de llengua catalana senten afecte al conreu dels estudis que en són cars perquè vulguin venir a aplegar-se amb nosaltres i donar fortalesa, possibilitats i prestigi a la novella associació». ¹ La crida, encapçalada per Puig i Cadafalch i Eduard Fontserè, era signada per molts dels primers membres de la SCG: Pau i Marc-Aureli Vila, Josep Iglésies, Solé i Sabarís, Faura i Sans, Pere Blasi, Miquel Santaló, Joan Coromines, Carreras i Candi, Ferrer de Franganillo i Gonçal de Reparaz, entre d'altres.

D'ençà d'aquesta data i sota la presidència de personalitats il·lustres com Pau Vila, mossèn Bataller, Serra i Ràfols, Josep Iglésies, Solé i Sabarís, Salvador Llobet i Lluís Casassas, la SCG ha mantingut una continuïtat en les seves activitats, només deturada per la Guerra Civil. Han estat més de seixanta anys, en què la SCG ha viscut l'existència críptica de la postguerra i l'exili de molts geògrafs; en què, més endavant, la incorporació d'alumnes i professorat universitari, encoratjats per una generació resistent, impulsaren els anys setanta un procés de consolidació de l'entitat i de presència en diversos debats geogràfics, que ens situen avui en una etapa de normalitat en la qual el marc democràtic i les disponibilitats econòmiques permeten el digne desenvolupament de les activitats científiques.

A l'hora de fer balanç de més de seixanta anys d'història ² de la SCG, cal remarcar l'origen que les seves activitats tenen en els temps fundacionals i en la primera postguerra, perquè és just recordar la voluntat de permanència i fidelitat d'homes com Eduard Fontserè, Josep Iglésies, Serra i Ràfols o Pere Blasi, que maldaren per mantenir la continuïtat de les conferències de la SCG en temps molt difícils, que obligaven a convocar-les a casa de Josep Iglésies, al passatge de Permanyer.

Des de fa bastants anys, la SCG organitza les seves activitats en cursos acadèmics, on tenen cabuda conferències i col·loquis a càrrec de professionals de la geografia i d'altres disciplines afins, de Catalunya i de fora, que tracten d'una gran diversitat temàtica, i s'organitzen cursets i seminaris per oferir un tractament específic de temes més concrets. Tant unes intervencions com altres es publiquen en una re-

1. Fragment de la convocatòria-manifest que cridava l'aplec dels geògrafs al voltant de la SCG, reproduïda a *Treballs de la SCG*, núm. 19, p. 10.

2. Vegeu una extensa i completa relació d'activitats a *Treballs de la SCG*, núm. 19, p. 81-149. La relació arriba fins a 1989; en endavant, hom pot consultar els números successius d'aquesta revista.

vista, *Treballs de la SCG*, que és, a més, a disposició dels membres de la Societat i dels estudiants de geografia perquè hi difonguin els seus treballs. Per altra banda, la SCG convoca en el Cartell de Premis de l'IEC el Premi Lluís Casassas i Simó, ofert a treballs d'estudiants i joves llicenciats en geografia; efectua sortides d'estudi arreu del país, i participa en diversos fòrums geogràfics.

Les conferències tenen el seu precedent en la que llegí el primer president de la SCG, Pau Vila, en inaugurar el curs 1935-1936, a les darreries de novembre, amb el títol «Allò que s'havia fet en Geografia a Catalunya des dels temps més reculats fins al moment present». Des d'aleshores, a la SCG, hi ha hagut més de quatre-centes conferències, amb personalitats il·lustres i de gran predicament en camps ben diversos, perquè la geografia que s'ha volgut és integradora i no aliena cap dels problemes que puguin tenir influència en el territori. Aquest interès pels punts de vista diferents i pels enfocaments des de diverses perspectives professionals ha obert les portes a prestigiosos geògrafs catalans, espanyols i d'arreu del món, però també a arquitectes, enginyers, economistes, advocats, geòlegs, biòlegs, arqueòlegs, historiadors, alcaldes i polítics, i destacats autodidactes. Des de fa anys s'organitzen les conferències en cursos acadèmics cohesionats a l'entorn d'un fil conductor que els doni certa unitat; han hagut de ser, és clar, títols d'abast prou ampli per permetre l'encaix d'una diversitat d'interessos que varia sovint segons el to dels esdeveniments del món d'avui. Així, doncs, s'ha tractat de la geografia catalana i els corrents actuals de la geografia, de l'organització de l'espai urbà, de la realitat geopolítica de Catalunya, de la diversitat de paisatges i emplaçaments de les activitats econòmiques, o de països, regions i fronteres en un món canviant.

Des que el 1973 Pau Vila i Lluís Casassas dirigiren un seminari dedicat a la geografia urbana de Barcelona, la SCG ha organitzat anualment *cursets-seminaris*, per tal de complir millor amb el caire formatiu de les seves activitats i per tal de cobrir el tractament de diversos temes d'interès geogràfic més especialitzats, tals com la fotointerpretació, la previsió meteorològica, l'ecologia i els riscos naturals, l'antropologia i l'urbanisme, la demografia i la geografia del gènere, la toponímia i els sistemes d'informació geogràfica, o el planejament territorial, entre molts d'altres.

Les publicacions tenen el seu precedent primer en les *Notes geomorfològiques sobre les Guílleries*,³ de Lluís Solé i Sabarís, el *Recull dels noms de lloc de Sant Pere de Riudebitlles*,⁴ de Cristòfor Cardús, i les *Normes per recull de noms de lloc*,⁵ degudes a Joan Corominas i Enric Ribes i Virgili. Fins a 1978, però, la SCG no edità cap publicació periòdica, a causa de les dràstiques limitacions de la llarga nit franquista, entre les quals destaca la penúria econòmica de les institucions científiques catalanes. De 1953 a 1978, la SCG només pogué editar vuit publicacions.⁶ A partir de l'edició de la *Miscel·lània Pau Vila* (1975), que posà en relleu l'existència d'un grup notable de geògrafs delerosos de publicar els seus treballs i de fer-ho en català, Lluís Solé i Sabarís, llavors president de la SCG, i Josep M. Puchades, que exercí de mecenes, impulsaren la publicació dels divuit números de la *Revista Catalana de Geografia*, entre 1978 i 1982. Al cap de dos anys, aparegué el primer número de *Treballs de la SCG*, revista que, gràcies a la perseverança de Lluís Casassas, que féu de director, tot i figurar-hi com a tal, la participació activa dels membres del seu consell de redacció i el suport econòmic de l'IEC, és a punt de publicar el número 45, havent aconseguit una regularitat remarcable i el reconeixement de molts col·legues de Ca-

3. Publicat el 1936 per l'IEC, extret de la *Guia d'excursions* de la Institució Catalana d'Història Natural, i reeditat el 1991 a *Treballs de la SCG*, núm. 25, p. 9-15.

4. Reeditat a *Treballs de la SCG*, núm. 28-29, p. 137-146.

5. Reeditat a *Treballs de la SCG*, núm. 28-29, p. 149-154.

6. Vegeu bibliografia a *Treballs de la SCG*, núm. 19, p. 108.

talunya, d'arreu de l'Estat espanyol i de l'estranger. L'èxit de *Treballs de la SCG* ha estat aconseguir de publicar, amb ben poques excepcions, les conferències pronunciades a la tribuna de la SCG des del curs del Cinquantenari (1984-1985), haver comptat amb la participació de polítics i tècnics de l'Administració, de professorat universitari, de geografia i d'altres disciplines afins, però també d'estudiants i afeccionats autodidactes, amb un esperit obert que no ha d'estar renyit amb la qualitat científica dels articles editats. D'aquesta manera, els continguts de *Treballs de la SCG* han anat des dels que fan referència als temes tractats als successius cursos acadèmics fins a articles que donen compte de l'estat de les recerques del professorat universitari, treballs d'estudiants de geografia i de gran nombre de membres de la SCG. La pretensió del consell de redacció ha estat i és fer de la revista una eina al servei de l'ensenyament de continguts i procediments geogràfics, de la difusió dels corrents i innovacions en el camp de la geografia i una tribuna de discussió i contrast d'opinions i enfocaments diversos. Actualment, *Treballs de la SCG* manté intercanvi amb d'altres revistes de geografia i arriba a gairebé tots els departaments universitaris de geografia dels Països Catalans i a diversos d'Espanya i de l'estranger.

Les *sortides d'estudi* tenen el seu precedent més reculat en una de frustrada, l'excursió a les Guillerries, que la SCG començà a organitzar, juntament amb la Institució Catalana d'Història Natural, per a l'Associació de Geògrafs Francesos i l'Institut de Géographie de l'Université de Paris, aleshores dirigida per Emmanuel de Martonne. L'excursió no es realitzà, a causa de l'esclat de la Guerra Civil, però en quedà l'article de Solé i Sabarís, abans citat, que és un exemple de com preparar una excursió científica. El 1973, la SCG efectuà una sortida d'estudi a Girona, on sota el guiatge dels professors Sobrequés i Campistol es parà atenció en l'evolució urbana de la ciutat i en l'economia de la Costa Brava. Des d'aleshores, la SCG efectua cada any sortides d'estudi, complint amb la voluntat programàtica de ser present arreu del país per copsar-ne els problemes, per analitzar-hi situacions i proposar-hi alternatives. La SCG ha mirat de combinar sempre en aquestes sortides el mestratge dels especialistes universitaris amb les visions concretes dels estudiosos locals, cosa que ha permès d'establir contactes i vincles de col·laboració amb centres d'estudis, institucions acadèmiques, empreses diverses, etc.

S'ha esmentat en parlar de les publicacions les *Normes per recull de noms de lloc*. Aquest opuscle constitueix una referència del Premi Eduard Brossa, concedit setze cops de 1955 a 1976⁷ a reculls de toponomàstica de diverses localitats catalanes, ja que expressa una preocupació constant de la SCG per una temàtica que té el seu origen en un afany de normalització i estima de la llengua. Els anys 1986 i 1988, es concedí el Premi Lluís Solé i Sabarís, ofert a investigacions sobre l'ordenament territorial de Catalunya. Actualment, es convoca el Premi Lluís Casassas i Simó, ofert a estudiants de geografia i llicenciats de nou. L'objectiu del premi és afavorir la realització de recerques geogràfiques i encara que la dotació econòmica en limita l'abast, la SCG ha pogut sempre garantir la difusió dels treballs guardonats a través de *Treballs de la SCG*.⁸

Pel que fa a les relacions nacionals i internacionals, la SCG manté vincles amb la Unió Geogràfica Internacional (UGI), amb qui col·laborà en l'organització de la III Sessió Plenària del Grup Internacional de Treball de la Geografia dels Tèxtils, celebrada a Barcelona el 1985, té representació al seu comitè espanyol, participa actualment en la creació d'una associació europea de societats geogràfiques, ha efectuat reunions conjuntes amb l'Asociación de Geógrafos Españoles (AGE) i manté una estreta vin-

7. Vegeu la relació de treballs premiats a *Treballs de la SCG*, núm. 19, p. 139.

8. A *Treballs de la SCG*, núm. 10-11 i 15, hi ha publicats els treballs guardonats amb el Premi Lluís Solé i Sabarís. Al núm. 42, hi ha tots els treballs presentats a la primera convocatòria del Premi Lluís Casassas i Simó. Els guardonats en la segona convocatòria són en curs d'edició.

culació amb les facultats de geografia de Catalunya, on ha programat i realitzat fins ara algunes conferències. En parlar de relacions nacionals, cal recordar la col·laboració establerta amb la secció de geografia del Centre Excursionista de Catalunya, els contactes sovintejats amb centres d'estudis d'arreu del país i la presència constant de membres de la SCG a les Assemblees Intercomarcals d'Estudiosos.

En parlar de publicacions, s'han deixat de banda les de caràcter extraordinari que corresponen a dos esdeveniments cabdals en la història recent de la SCG, les Jornades sobre Regionalització i els Ens Intermedis⁹ i el Primer Congrés Català de Geografia (ICCG),¹⁰ deguts en gran mesura a l'esperit emprenedor de Lluís Casassas i Simó. Les jornades, celebrades l'abril de 1989, foren el fruit de la voluntat de la SCG de fer sentir la seva veu en el debat sobre la delimitació d'unes unitats territorials d'àmbit regional, intermèdies entre la comarca i Catalunya, que permetessin una òptima gestió territorial. A més de les idees aportades per diferents especialistes, aquestes jornades van servir per copsar la vitalitat de la SCG per organitzar un congrés, la disponibilitat a participar-hi dels geògrafs i d'altres professionals, les possibilitats d'obtenir suport econòmic de les institucions per garantir-ne la realització i la publicació de les aportacions, etc.

Així, doncs, el juny de 1990, es feia pública la proclama de l'ICCG, que Lluís Casassas, president de la SCG, començava així: «Actualment la geografia travessa un moment important: cada curs són més els llicenciats que, al mercat del treball, ofereixen el bagatge de llurs coneixements en una societat que, cada cop, és més conscient que l'arranjament de les qüestions de caràcter territorial és indispensable per a la millora de la qualitat de la vida col·lectiva. Per això, cada vegada hom troba més geògrafs a l'Administració, a la docència, a l'assessorament, a les edicions, etc.»¹¹ La constant renovació del pensament geogràfic i el fet que la geografia hagués arribat a una majoria d'edat, palesada en la presència dels geògrafs en diversos sectors professionals, representava una bona oportunitat per fer-ne balanç, plantejar-ne problemes teòrics i proposar-ne aplicacions. D'altra banda, la SCG era una institució amb força possibilitats de sortir-se'n en l'organització d'un congrés que donés cabuda a tots els conreadors de la ciència geogràfica, gràcies al seu caràcter unificador dels punts de vista més diversos: professors i estudiants universitaris, docents de primer i segon ensenyament, professionals de l'Administració i de l'empresa privada, afeccionats autodidactes, excursionistes, etc.

La preocupació per fer un congrés descentralitzat portà a la celebració d'una jornada simultània a nou ciutats de Catalunya. La voluntat integradora de la SCG menà a la creació d'un Consell Científic Assessor amb representació de totes les institucions dedicades a la recerca geogràfica als Països Catalans. Hom confeccionà una llista de conferenciants i ponents de diverses universitats catalanes —i també espanyoles i estrangeres— i de diferents àmbits de l'Administració, que presentessin l'estat de la qüestió d'aspectes temàtics tan diversos com el pensament geogràfic, l'ordenament del territori, la població i el poblament, l'economia i el territori, el fet metropolità, les relacions de Catalunya amb l'exterior i la didàctica de la geografia.

Amb l'ICCG, la SCG donà peu a la presa de contacte entre geògrafs de procedència diversa, demostrà la possibilitat de treballar eficaçment entre geògrafs d'horitzons científics dissemblants, de presupòsits ideològics diversos i d'interessos professionals diferents. El congrés, celebrat el març de 1991,

9. *La regionalització del territori i els ens intermedis*, Barcelona, Diputació de Barcelona, Societat Catalana de Geografia.

10. *Primer Congrés Català de Geografia*, 4 vol.: vol. I, «Conferències»; vol. II, «Ponències», i vol. IIIa i IIIb, «Comunicacions». Barcelona.

11. *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 22 (juny 1990), p. 7.

és sens dubte una bona cloenda d'aquest repàs històric, perquè la seva organització i la seva temàtica constitueixen una declaració programàtica de la manera de fer i dels interessos de la SCG, però resta prou lluny per no deixar de pensar en la necessitat de mantenir un estat de reflexió constant, en aquest món de canvis que fa cap a un nou mil·lenni. A la SCG li correspon de mantenir, doncs, una actitud amatenent.

BIBLIOGRAFIA

- BIETE I FARRÉ, Vicenç; BERTRAN I GONZÀLEZ, Enric i CUXART I TREMPES, Montserrat. «Lluís Casassas i Simó a la Societat Catalana de Geografia: un balanç encoratjador i un record inesborrable». *Treballs de la SCG*, núm. 33-34 (1992), p. 63-77.
- CASASSAS I SIMÓ, Lluís. «Una continuïtat assegurada. Aproximació a l'anàlisi del període recent: 1976-1989». *Treballs de la SCG*, núm. 19 (1989), p. 55-73.
- IGLÉSIES I FORT, Josep. «Els quaranta anys de la Societat Catalana de Geografia», treball ciclostilat, reeditat a *Treballs de la SCG*, núm. 19 (1978), p. 11-29.
- «Lluís Solé Sabarís i la Societat Catalana de Geografia». *Treballs de la SCG*, núm. 4 (1985), p. 63-65.
- LLOBET, Salvador. «Lluís Solé Sabarís i la Geografia catalana de la immediata postguerra». *Treballs de la SCG*, núm. 4 (1985), p. 59-62.
- SOLÉ I SABARÍS, Lluís. «Sobre la naixença i desenvolupament de la moderna Geografia catalana». *Treballs de la SCG*, núm. 4 (1985), p. 15-30.